

คำแนะนำของ WHO ต่อการทำให้โรงเรียนเป็นเขตปลอดบุหรี่
(WHO Guidance for school in freedom of tobacco and nicotine)*

อรอร กฤษณะทรัพย์**

บทนำ

การสูบบุหรี่มีมานานซึ่งปัญหาทางสุขภาพของผู้สูบบุหรี่และบุคคลรอบข้าง ก่อให้เกิดโรคต่าง ๆ ตามมา เช่น โรคทางเดินหายใจ โรคมะเร็ง โรคหัวใจ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังสามารถส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการสร้างมลพิษทางอากาศรูปแบบหนึ่ง โดยบุหรี่ยังนับว่าเป็นผลิตภัณฑ์ที่ผลิตมาจากยาสูบ ซึ่งมนุษย์นั้นมีการใช้อย่างยาวนานและมีการพัฒนาให้อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ตามการเจริญทางสังคม ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้บุหรี่ยังเป็นสิ่งที่ยังรัฐบาลของประเทศต่างต้องเผชิญเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นแก่ประชากรภายในประเทศของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับเยาวชนที่มักถูกชักจูงให้เริ่มต้นการสูบบุหรี่ได้โดยง่าย

โรงเรียนนับว่าเป็นสถานศึกษาที่มีการบ่มเพาะเยาวชนให้เติบโตขึ้นมาเพื่อใช้ชีวิตในสังคม จึงเป็นสถานที่ที่สำคัญต่อการปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการสูบบุหรี่ การป้องกันและหลีกเลี่ยงจากการถูกชักจูงหรือการหลอกล่อมให้สูบบุหรี่ ด้วยเหตุนี้ องค์การอนามัยโลกจึงได้แนะแนวทางให้แก่โรงเรียนในการดำเนินการเพื่อให้โรงเรียนเป็นเขตปลอดบุหรี่

สาระสำคัญ

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization : WHO) มีพันธกิจการทำงานด้านความปลอดภัยและสุขภาพโลก มีหน้าที่ในการประสานงานการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมสุขภาพและให้การช่วยเหลือประชากรกลุ่มเปราะบาง ตลอดจนทำงานร่วมกับประเทศสมาชิกในการดำเนินงานด้านสุขภาพเพื่อให้บรรลุเป้าหมายด้านสุขภาพของประชากรโลก มีการรายงานว่า ทุก ๆ ปีมีคนเสียชีวิตจากบุหรี่มากกว่า ๘ ล้านคน และมีเด็กจำนวน ๕๑,๐๐๐ คน ป่วยและเสียชีวิตจากการได้รับควันบุหรี่

* บทความประจำเดือนมกราคม ๒๕๖๘

** บุคลากรจัดทำฐานข้อมูลกฎหมายฝ่ายค้นคว้าและเปรียบเทียบกฎหมาย กองกฎหมายต่างประเทศ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

จากสถิติพบว่า จาก ๙ ใน ๑๐ เริ่มต้นการสูบบุหรี่ตั้งแต่อายุ ๑๘ ปีและร้อยละ ๙๙ เริ่มเมื่ออายุ ๒๖ ปี โดยเยาวชนมากกว่าร้อยละ ๘๐ ของประชากรโลกจำนวน ๑.๘ พันล้านคน ผู้ที่มีอายุระหว่าง ๑๐ - ๒๔ ปี อาศัยอยู่ในประเทศกำลังพัฒนาซึ่งเป็นเป้าหมายของอุตสาหกรรมยาสูบและที่เกี่ยวข้องที่ก่อให้เกิดการเสียชีวิต^๑

การสูบบุหรี่ในเยาวชนเป็นสิ่งที่ควรตระหนักเป็นสำคัญยิ่ง การสูบบุหรี่หรือการสูดควันบุหรี่ เป็นสิ่งที่อันตรายเป็นอย่างมาก เนื่องจากเกิดความเสี่ยงที่ประสิทธิภาพของปอดจะทำงานลดลงและไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่เมื่อเจริญเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ ตลอดจนนั้นเยาวชนนั้นเป็นวัยที่ถูกชักจูงให้เข้าถึงผลิตภัณฑ์ยาสูบได้ง่าย ดังนั้น โรงเรียนในฐานะสถาบันทางการศึกษาจึงต้องดำเนินการเพื่อปลูกฝังเยาวชนให้ห่างไกลจากบุหรี่ โดยทำให้สถานศึกษานั้นเป็นเขตปลอดบุหรี่และนโยบายอื่น ๆ

องค์การอนามัยโลกจึงได้ตระหนักถึงความสำคัญของชีวิตเยาวชนโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ต่อเด็ก ๆ ในวัยเรียน จึงได้วางแนวทางให้แก่สถาบันการศึกษาในประเทศต่าง ๆ หรือให้แก่ภาครัฐนำไปปรับใช้ เพื่อให้โรงเรียนเป็นเขตปลอดบุหรี่และห่างไกลจากผลิตภัณฑ์ยาสูบต่าง ๆ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑. นิยามศัพท์ของผลิตภัณฑ์ยาสูบและนิโคติน^๒

Smoked tobacco product:

Smokeless tobacco product:

Heated tobacco product (HTP):

E-cigarette:

Second-hand smoke:

ที่มาของภาพ : ดัดแปลงจาก <https://www.who.int/publications/i/item/9789240080553> , หน้า ๗

^๑ WHO, “Freedom in Freedom of tobacco and nicotine guide for Schools”, จาก <https://www.who.int/publications/i/item/9789240080553>. สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๘, หน้า ๖.

^๒ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๑, หน้า ๗.

ก. **ผลิตภัณฑ์ยาสูบแบบรมควัน (Smoked tobacco product)** ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตหรือทำมาจากยาสูบที่ก่อให้เกิดควัน เช่น บุหรี่โรงงาน บุหรี่มวนเอง ชิการ์ (Cigar) ชิชา (Shisha) ยาสูบแบบกานพลู (Kreteks) และบิดี (Bidi)

ข. **ผลิตภัณฑ์ยาสูบแบบไร้ควัน (Smokeless tobacco product)** ผลิตภัณฑ์ที่ประกอบไปด้วยตัด บด ผง ยาสูบบรรูปแบบอื่นที่มุ่งหมายให้ใช้ทางช่องปากหรือโพรงจมูก ยกตัวอย่างเช่น ยาสูบบรรูปแบบสูดดม (Snuff) ยาสูบบรรูปแบบเคี้ยว กัดก้า (Gutka) มิชรี (mishri) และสนัส (snus)

ค. **ผลิตภัณฑ์ยาสูบแบบใช้ความร้อน (Heated tobacco product : HTP)** ผลิตภัณฑ์ยาสูบที่ผลิตละออง (Aerosols) ประกอบไปด้วยนิโคตินและสารเคมีที่เป็นพิษเมื่อได้รับความร้อนหรือเมื่ออุปกรณ์ที่บรรจุทำงาน ผู้ใช้จะสูดละอองลอยในระหว่างกระบวนการดูดหรือสูบบุหรี่จากการใช้อุปกรณ์ประกอบไปด้วยสารที่ทำให้เสพติดได้สูงอย่างนิโคติน รวมถึงสารเติมแต่งที่ไม่ใช่ยาสูบ และมักจะมีรสชาติที่หลากหลาย

ง. **ผลิตภัณฑ์ยาสูบแบบอิเล็กทรอนิกส์ (E-cigarette)** ผลิตภัณฑ์ยาสูบที่เป็นอุปกรณ์เพื่อให้ความร้อนแก่ของเหลวในการสร้างละอองออยแก่ผู้ใช้งาน ประกอบไปด้วยนิโคตินและสารพิษที่เป็นอันตรายต่อผู้ใช้งานและผู้ที่ได้รับควันซึ่งของเหลวมักจะมีรสชาติที่หลากหลาย

จ. **ควันบุหรี่ (Second-hand smoke)** ควันที่ปล่อยออกจากการเผาไหม้ขั้นสุดท้ายของบุหรี่หรือผลิตภัณฑ์ยาสูบอื่น ๆ โดยมักจะรวมกับควันที่ผู้สูบบุหรี่ได้หายใจออก

๒. การดำเนินการของโรงเรียนตามคำแนะนำขององค์การอนามัยโลก

ก. การห้ามการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีนิโคตินหรือยาสูบภายในเขตโรงเรียน^๓

มาตรา ๘ แห่งกรอบอนุสัญญาว่าด้วยการควบคุมยาสูบ (WHO Framework Convention on Tobacco Control : WHO FCTC) บทบัญญัติที่ปกป้องผู้คนจากควันบุหรี่ได้ตระหนักถึงหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ที่ควันบุหรือนั้นสามารถคร่าชีวิตผู้คน ก่อให้เกิดโรคร้ายและสูญเสียความสามารถต่าง ๆ ด้วยผลดังกล่าว หน้าที่ต่อการปกป้องผู้คนจากควันบุหรี่จึงเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ดังที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญขององค์การอนามัยโลก (Constitution of the World Health Organization) อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็ก (United Nations Convention on the Rights of the Child) และอนุสัญญา

^๓ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๑, หน้า ๑๑-๑๒.

สหประชาชาติว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ (United Nations Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women)

ทั้งนี้ องค์การอนามัยโลกจึงได้แนะแนวขั้นตอนจำนวน ๘ วิธีการสำหรับโรงเรียนต่อการห้ามการใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีนิโคตินหรือยาสูบภายในเขตโรงเรียน ดังนี้

- ๑.๑ การพัฒนานโยบายการปลอดนิโคตินและยาสูบภายในโรงเรียน
- ๑.๒ การจัดการประเมินทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อดำเนินการตามนโยบาย
- ๑.๓ การจัดการฝึกอบรมบุคลากรต่าง ๆ ทั้งครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ธุรการเพื่อดำเนินการตามนโยบาย
- ๑.๔ การสร้างสภาพแวดล้อมให้ปลอดนิโคตินและยาสูบภายในโรงเรียน ตลอดจนสื่อสารเกี่ยวกับนโยบายดังกล่าว
- ๑.๕ การนำเสนอนโยบายการปลอดนิโคตินและยาสูบและจัดให้มีการรณรงค์เพื่อความตระหนักรู้
- ๑.๖ การบังคับใช้นโยบายการปลอดนิโคตินและยาสูบให้เกิดรูปธรรม
- ๑.๗ การให้ข้อมูลการเลิกบุหรี่ (cessation interventions) แบบพอสังเขป
- ๑.๘ การติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามนโยบายปลอดนิโคตินและยาสูบภายในโรงเรียน

ข. การห้ามการขายผลิตภัณฑ์ที่มีนิโคตินหรือยาสูบภายในเขตโรงเรียน^๔

ในหลายประเทศ ร้านค้าปลีกบริเวณใกล้โรงเรียนมักได้รับค่าจ้างให้แสดงผลิตภัณฑ์นิโคตินและยาสูบภายในบริเวณร้านของตน ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่มักถูกแจกจ่ายภายในพื้นที่ที่มีผู้คนอาศัยจำนวนมาก โดยเฉพาะในสถานที่ที่เยาวชนหรือเด็กมักไป ยกตัวอย่างเช่น บริเวณมุมถนน ห้างสรรพสินค้า เทศกาล และงานคอนเสิร์ต เพื่อเป็นการดึงดูดผู้บริโภควัยใหม่ ๆ

ตามจำนวน ๕๐ ประเทศ ข้อมูลทางสถิติรายงานว่า ร้อยละ ๑๐ ของนักเรียนที่มีอายุระหว่าง ๑๓ - ๑๕ ปีนั้นเคยได้รับข้อเสนอจากตัวแทนของบริษัทยาสูบในการได้รับบุหรี่ฟรี นอกจากนี้ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการซื้อและการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ยาสูบในเด็กนักเรียน ร้านค้าปลีกมักจะขายบุหรี่แบบแบ่งขายเป็นมวนเดียวหรือในแพ็คเกจเล็ก ซึ่งเยาวชนที่เริ่มทดลองใช้บุหรี่แบบมวนเดียวจะไม่ได้การเตือนเรื่องสุขภาพจากบรรจุภัณฑ์ของบุหรี่ยั้น ๆ นอกจากนี้ สำหรับบุหรี่ไฟฟ้าที่มีรสชาติที่หลากหลาย เยาวชนสามารถทดลองและหิวน้ำยาบุหรี่ไฟฟ้าได้ ส่งผลกระทบทำให้การใช้บุหรี่ไฟฟ้าเพิ่มขึ้นในเด็กและวัยรุ่น ดังนั้น การขายผลิตภัณฑ์นิโคตินและยาสูบใกล้บริเวณโรงเรียนนั้นจึงสมควรถูกห้ามอย่างยิ่ง

^๔ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๑, หน้า ๒๒.

กรณีศึกษา ประเทศกาตาร์มีกฎหมายชื่อว่า Qatar Law No. 10/2016 on the Control of Tobacco and its Derivatives กำหนดให้ทุกโรงเรียนต้องเป็นเขตปลอดบุหรี่และไม่อนุญาตให้มีการสูบบุหรี่ นอกจากนี้ การขายบุหรี่หรือยาสูบหรืออนุพันธ์ของบุหรี่ที่มีระยะห่างไม่เกิน ๑,๐๐๐ เมตรจากโรงเรียนเป็นสิ่งต้องห้าม และการสนับสนุนจากยาสูบหรืออุตสาหกรรมที่เป็นไปเพื่อการจัดงานหรือกิจกรรมต่าง ๆ และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ยาสูบนั้น เป็นสิ่งที่ต้องห้ามอีกด้วย ^๕

ค. การห้ามโฆษณาหรือการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่มีนิโคตินหรือยาสูบใกล้บริเวณโรงเรียน^๖

การโฆษณาและการส่งเสริมการขายผลิตภัณฑ์ที่มีนิโคตินหรือยาสูบอาจทำได้โดยการผ่านการแสดงสินค้า ณ บริเวณจุดขาย ป้ายโฆษณา โทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่อดิจิทัล ซึ่งเด็กและวัยรุ่นทั่วโลกอาจได้รับการพบเห็น ณ ร้านค้าปลีกใกล้บริเวณโรงเรียน โดยมักได้รับค่าจ้างให้ติดตั้งป้ายแสดงสินค้าที่ดึงดูดได้ง่าย ใช้วัสดุการตลาด และตู้โชว์ที่สดใสและมีสีสันเพื่อดึงดูดลูกค้ารุ่นเยาว์ ในหลายประเทศ ผลิตภัณฑ์นิโคตินและยาสูบสามารถพบได้ในระดับสายตาของเด็กและบริเวณใกล้กับร้านขายของเล่น อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ขนมของว่าง หรือโซดา

กรณีศึกษา ประเทศอินโดนีเซียได้ประกาศบังคับใช้กฎหมายในปี ค.ศ. ๒๐๑๒ โดยกำหนดห้ามขายผลิตภัณฑ์ยาสูบภายใน “เขตปลอดควัน” หรือพื้นที่ที่หมายรวมถึงบริเวณโรงเรียนและสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม มีได้มีบทบัญญัติที่ครอบคลุมถึงการห้ามการโฆษณาซึ่งในปี ค.ศ. ๒๐๑๕ กระทรวงการศึกษาได้ออกประกาศฉบับที่ ๖๔/๒๐๑๕ ระบุว่าโรงเรียนเป็นพื้นที่ปลอดยาสูบ ห้ามการสูบบุหรี่และการขาย ตลอดจนการโฆษณาผลิตภัณฑ์ยาสูบภายในบริเวณโรงเรียน และในบางจังหวัด การห้ามนี้ได้ขยายไปครอบคลุมถึงพื้นที่บริเวณรอบ ๆ อีกด้วย เช่น จังหวัด Banyuwangi ห้ามการโฆษณายาสูบภายในระยะ ๒๕ เมตร จากบริเวณโรงเรียน^๗

^๕ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๑, หน้า ๒๓.

^๖ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๑, หน้า ๒๔.

^๗ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๑, หน้า ๒๖.

ง. การปฏิเธรการสนับสนุนหรือการเข้าร่วมกิจกรรมกับอุตสาหกรรมยาสูบและอื่นๆ^๔

อุตสาหกรรมยาสูบและที่เกี่ยวข้องอื่นๆนั้นอาจใช้กลยุทธ์ผ่านความรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate social responsibility: CSR) โดยการมอบทุนการศึกษา การบริจาคคอมพิวเตอร์และการสร้างโรงเรียน เพื่อปรับปรุงภาพลักษณ์ขององค์กรและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีให้แก่คนรุ่นใหม่ที่มาจกลายเป็นผู้ใช้ผลิตภัณฑ์ในอนาคต โดยสิ่งเหล่านี้ล้วนสร้างภาพลวงว่าอุตสาหกรรมยาสูบนั้นกำลังเสนอวิธีการแก้ปัญหาสำหรับปัญหาที่พวกเขาได้ก่อขึ้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว เป็นการเบี่ยงเบนความสนใจออกจากวิธีแก้ปัญหาที่ได้รับการพิสูจน์และมีประสิทธิภาพ เช่น การเพิ่มราคาและภาษี

ดังนั้น เพื่อเป็นการปกป้องเยาวชนจากการนำเสนอกลยุทธ์ที่ใช้หลอกลวงของอุตสาหกรรมยาสูบและที่เกี่ยวข้องเหล่านี้ โรงเรียนเหล่านั้นควรปฏิเสธทุกรูปแบบจากการสนับสนุนหรือการมีส่วนร่วมกับองค์กรดังกล่าว

จ. การต่อสู้การแพร่ระบาดของยาสูบโดยคนรุ่นใหม่^๕

การมีส่วนร่วมของเยาวชนในช่วงวัยเรียนถือเป็นสิ่งสำคัญ เนื่องจากเยาวชนสามารถมีบทบาทสำคัญในการต่อสู้เพื่อควบคุมยาสูบ และควรได้เป็นผู้นำในกิจกรรมการรณรงค์และการเปลี่ยนแปลงภายในโรงเรียนและชุมชนของพวกเขา นอกจากนี้ การให้การศึกษาแก่เยาวชนเรื่องอันตรายจากการใช้ยาสูบ และเสริมสร้างความสามารถในการปฏิเสธจากการแทรกแซงจากอุตสาหกรรมและความสามารถในการสร้างยุคปลอดยาสูบ

ชุดเครื่องมือ “Create Your Own Workshop” ที่ได้เปิดตัวในวันงดสูบบุหรี่โลกปี ค.ศ. ๒๐๒๐ ประกอบไปด้วยกิจกรรมภายในห้องเรียนที่สามารถทำได้ทางกายภาพหรือแบบออนไลน์ และยังสามารถช่วยเปิดเผยกลยุทธ์ของอุตสาหกรรมที่สามารถพบได้ภายในชุมชนของพวกเขา ตลอดจนช่วยให้นักเรียนสามารถฝึกฝนการปฏิเสธการใช้ผลิตภัณฑ์ยาสูบ ชีชา หรือบุหรี่ไฟฟ้าได้อย่างปลอดภัย จากการใช้สื่อที่สนุกสนาน และการพัฒนากลยุทธ์ในการรณรงค์เพื่อต่อต้านการแทรกแซงจากอุตสาหกรรมและสร้างยุคที่ปลอดยาสูบได้

^๔ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๑, หน้า ๒๗.

^๕ อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๑, หน้า ๒๘.

กรณีศึกษา ประเทศไอร์แลนด์ กลุ่มนักเรียน Comhairle na nÓg ได้เริ่มต้นแคมเปญเพื่อไม่ให้ผู้ใหญ่ได้สูบบุหรี่หรือใช้บุหรี่ไฟฟ้าภายในพื้นที่ที่เด็กและวัยรุ่นเดินทางไป เช่น สวนสาธารณะ สนามเด็กเล่น และสถานรับเลี้ยงเด็ก โดยนักเรียนกลุ่มดังกล่าวได้กิจกรรมเพื่อระดมความคิดภายใต้สโลแกน “Not Around Us” และได้รับการสนับสนุนจากสภาเมืองและเขตลิเมอร์ริก ตลอดจนองค์กร Health Service Executive Mid-West Community Health Ireland อีกทั้งได้รับรางวัลจากองค์การอนามัยโลก (WHO) ในวันงดสูบบุหรี่โลกปี ค.ศ. ๒๐๒๐ สำหรับความเป็นผู้นำด้านการควบคุมยาสูบ^{๑๐}

บทสรุป

โรงเรียนเป็นสถาบันทางการศึกษาที่สำคัญต่อการปลูกฝังเยาวชนให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองต่อไป ในสังคม การตระหนักรู้ถึงผลเสียของการสูบบุหรี่หรือการได้รับควันบุหรี่นั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญ การทำให้สถานศึกษาเป็นเขตปลอดบุหรี่จึงเป็นการดำเนินการที่สมควรอย่างยิ่ง เพื่อเสริมสร้างให้เยาวชนในวัยเรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและไม่มีภาพตัวอย่างการสูบบุหรี่เพื่อนำไปเป็นพฤติกรรมเลียนแบบ ตลอดจนการห้ามการขายผลิตภัณฑ์ยาสูบและอื่นๆที่เกี่ยวข้องในบริเวณใกล้ๆโรงเรียน และภาครัฐอาจมีส่วนช่วยในการสนับสนุนการออกกฎหมายเพื่อจำกัดการขายที่เกี่ยวข้องกับยาสูบและมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาดูแลการบังคับใช้กฎหมายให้เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

*****

---

^{๑๐} อ้างแล้วเชิงอรรถที่ ๙